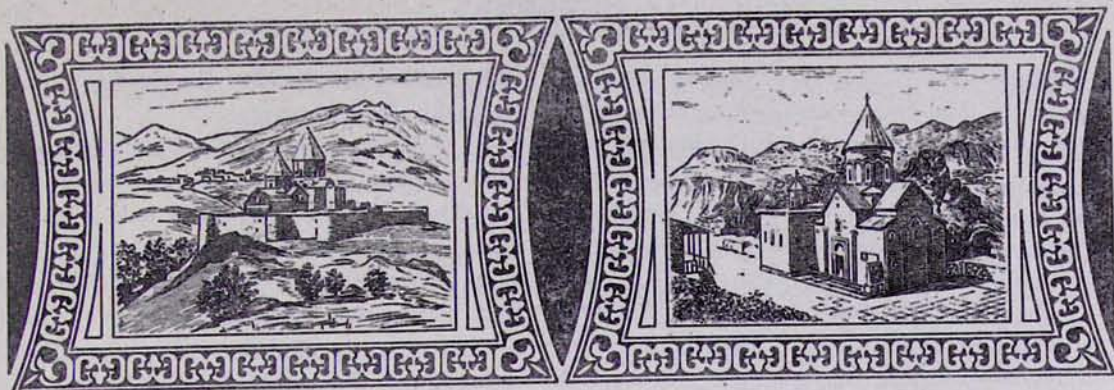

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՏՈՆԵՐ

Ա. հարության, համբարձման և հոգեգալըստյան տոներից անմիջապես հետո ըստ մեր եկեղեցական օրացույցի, շուրջ երկու շաբաթ, նվիրված է զուտ ազգային-եկեղեցական տոների հիշատակության, տոներ, որոնք սերտորեն կապված են ա. Գրիգոր Լուսավորչի առաքելական, քարոզչական գործունեության, ա. Էջմիածնի Մայր տաճարի շինության, Հայրապետական Աթոռի հաստատման և 4-րդ դարու հաջ եկեղեցու պատմության հետ:

Այդ տոներից առաջինն է, ըստ տոնական քացատրության, Երկրորդ ծաղկազարդը կամ Մեծահրաշի կիրակին, Զատնի կամ Հինանց լոթերորդ կիրակի օրը, և որը նվիրվել է մի արտառույ ալանդության հիշատակությանը, ալանդություն, որը կապվում է ա. Գրիգոր Լուսավորչի խորվիրապային կյանքի հետ, ինչպես նշված է օրվա հատուկ շաբականի մեջ.

«Մեծահրաշ այս խորհուրդ
Աւանդութեամբ առ մեզ հասել,
Զոր հոգւոց Լուսատուն
Ի պաշտպանէն իրմէ լուեալ,
Եթէ տօն մեծ է այսօր,
Իմոյ դատուն, որ ի յերկինս»:

Սույն գեղեցիկ շաբականի հեղինակն է ա. Ներսես Ծնորհալու եղբայրը՝ Գրիգոր Բ Վկայաւեր կաթողիկոսը (1113—1166), որը սալանդության հիման վրա սուրբ ներշնչումներով և կրոնաբույր խոհերով գրել է տասներկու տներից բաղկացած այս շաբականը և կարգադրել՝ որ համբարձման տոնի չորրորդ օրը՝ կիրակի, հիշատակվի այդ սալանդությունը, մասնավոր կարևորությամբ:

Ըստ Խորենացու վկայության, ա. Գրիգոր Պարթև համարվում է «զմերոյ լուսաորութեանցն լուսաոր վերականցու և երկրորդ լուսաորիչ»:

Լուսավորիչ իր քրիստոնեական հավատքի և համոզմունքների համար ընդհարվում է Տրդատ Գ-ի՝ հայոց արքայի հետ, որի հետ աշխատել և գործակցել էր «ի մանկութենէ վաստակովք» և ծառայել նրան՝ «միամտութեամբ», ինչպես վկայում է Ագաթանգեղոս:

Տրդատ որպես նախանձախնդիր հայրենի սատվածների պաշտամունքին, հալածանքի հրովարտական է հրապարակում քրիստոնյաների դեմ, որոնց ընթացքում նահատակվում է ա. Հովսիսիմյանց կույսերի խումբը, Վաղարշապատում, իսկ ա. Գրիգոր Լուսավորիչը՝ նետվում Արտաշատի քաղաքա-

ցիական մահապարտների բանտը՝ Խորվիրապ: Լուսավորիչը աստվածային մահախնամությամբ ապրում է «յայն վիրապի ամս երեքտասան...» և մի բարեպաշտ կին հոգում է նրա օրապահիկ հացը: Այդ բարի կինը, շատ հավանաբար, արքայադուստր Խորովիդուխտն է եղել:

Ազգային-եկեղեցական տոների երկրորդ շարքը նվիրվել է ս. Հռիփսիմյանց կույսերի նահատակության հիշատակին և հոգևոր նշանակությամբ:

Մեր եկեղեցին զատկական, տնօրինական հիշատակություններից անմիջապես հետո, իր գավակների ուշադրությունը հրավիրում է Ավետարանի լույսին ու, քարոզչության մեջ գեղեցկացած, զուտ ազգային սրբերի և դեպքերի հիշատակության վրա:

Ազգային տոների այս շարքը ներշնչող է, թելադրական ու շինիչ՝ իր կրոնական ու ազգային խորիմաստ նշանակությամբ:

Հայ եկեղեցու տոների այս շարքի մեջ հանդես է գալիս մեր ժողովրդի հավատքի գեղեցկությունն ու հոգու կենսունակությունը, նվիրումի ոգին, ազգային անուշիկ ավանդությունների դաստիարակիչ, հոգեթով շունչը՝ պայծառացած Ավետարանի լույսին ու բարոյականին մեջ:

Ահա այդ լուսավառ տոների շարքը, ս. Հռիփսիմյանք և ս. Գայանյանք, Լուսավորչի «եղն ի վիրապեն» և ապա ս. Էջմիածնի Մայր տաճարի կամ կաթողիկե եկեղեցու հիմնարկության տոնը:

Ս. Հռիփսիմյանք 4-րդ դարու մեր եկեղեցու պատմության մեջ գործող գլխավոր դեմքերն են, «անձինք մոլորեալք սիրոյն Քրիստոսի», որոնք հայ ժողովրդի հոգևոր կյանքի և լուսավորության համար հանդիսացան «ողջակեզք բանաորք և զոհք փրկութեան, բառնալով գխաւար դիւսպաշտ մոլորութեանց յաշխարհէն և եղեն փրկանք աշխարհին» հայոց:

Քրիստոնյա Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը հոգևոր ծնունդն են սուրբ կույսերի նահատակության:

«Ծնան կուսանք ազգս բազում»:

Ս. կույսերի նահատակությունը վճռական նշանակություն է ունենում Հայաստանում

քրիստոնեական կրոնի վերջնական հաղթանակի համար:

Ս. Գրիգոր ազատվում է Խորվիրապից և նրա քարոզչությամբ հայոց աշխարհը խոնարհվում է Քրիստոսի խաչի առաջ և դառնում Ավետարանի աշակերտ:

Ս. Լուսավորչի քահանայապետական ձեռնադրությամբ նորոգվում է հայոց հայրապետությունը «ի տեղի ընտրելոց սրբոց առաքելոցն Թադէոսի և Բարթողիմէոսի»:

Այնուհետև ս. Գրիգոր Լուսավորիչ, իր շողովաթ տեսիլքի համաձայն, Վաղարշապատում կառուցում է քրիստոնեական հայկական առաջին Մայր տաճարը. «Եւ տեղին այն եղիցի տաճար Աստուծոյ և տուն աղօթից ամենայն խնդրուածոց հաւատացելոց և Աթոռ Քահանայապետութեան»:

Որով, հոգեգալստյան երկրորդ կիրակին, նվիրված է Լուսավորչի տեսիլքին, ս. Էջմիածնի Մայր տաճարի շինության և հայրապետական Աթոռի հաստատման պատմական դեպքին. «Տօն է կաթողիկե եկեղեցւոյ սրբոյ Էջմիածնի, զոր կարգեաց Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն մեր՝ յեղանելն ի վիրապէն»:

Ս. Էջմիածինը ոչ միայն կենտրոնն է ս. Լուսավորչի առաքելական, քարոզչական, եկեղեցական գործունեության, այլ նաև մարմնացումը՝ նրա լուսեղեն տեսիլքին:

«Այս կաթողիկեն, որ Միածնի իշման հիշատակին կոչվեցաւ Էջմիածին, դարձյալ զուտ հայեցի ըմբռնումով, հայեցի բառակերտությամբ, Հայաստանի առաջին և Մայր եկեղեցին է, որ նոր ի նորո հիմնված և կառուցված է մյուս երեք վկայարաններուն հետ»:

...Եւ այդ թվականեն ի վեր, Էջմիածին կեդրոն եղաւ հայոց հոգեկան միության:

...Էջմիածինը պահեց իր կեդրոնաձիգ գործությունը և հայեր ու հայրապետներ, ուր որ ալ գտնվեցան, հիշեցին Էջմիածինը և չխզեցին իրենց հոգեկան հաղորդակցությունն ու միությունը անոր հետ:

Լուսավորչի տեսիլքը միշտ պայծառացավ, իրականացավ 302-են ի վեր:

Գիտեմ որ այդ տեսիլքը պիտի չկործանի» (Բաբգեն կաթողիկոս, Դասեր Աւետա-

րանեն, Անթիլիաս, 1936, էջ 317—325):

Արդարև, մեր եկեղեցին և ժողովուրդը երկար դարերի իր տառապալից ճանապարհը անցավ Լուսավորչի տեսիլքով, որը հրեղեն պյունի և ամպի ճման հին դարերի մեր բոլոր թափառումների և տառապանքների միջով մեզ առաջնորդեց ու բերեց հասցրեց այսօրվա արևոտ ու խաղաղ օրերին, երբ մեր ժողովուրդը մի անգամ ևս՝ մայր հայրենիքում, և՛ սկյուռքի բոլոր տարածությունների վրա, Ավետարանի հրաշափառ լույսն ու տեսիլքը իր հոգում, ոտքի կանգնեց և քայլում է մեր օրերի քրիստոնյա, քաղաքակրթված ժողովուրդների շարքում՝ նայվածքը հառած Լուսավորչի կանթեղին, Էջմիածնի խորհուրդին և վերածնած

իր մայր հայրենիքի լուսաշող ներկային ու գալիքին:

Այսօր Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի տոնի ուրախ ստիթով, բովանդակ հայ ժողովրդի սրտագին մաղթանքն է, որ միշտ վառ ու պայծառ մնա Լուսավորչի տեսիլքի հուրը, Ավետարանի լույսը բոլոր հայ եկեղեցիների կամարների տակ ու բոլոր հայ սրտերում:

Մեր բոլորի մաղթանքն է նաև, որ Լուսավորչի հայրապետական գահը մնա հավերժորեն անասան և հայ եկեղեցին՝ մեկ ու անբաժանելի:

Ծանաչենք, սիրենք ու միշտ շեն պահենք Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինը, մեր ազգային-եկեղեցական սրբություն-սրբոցը, «քանզի ի սմա ծագեաց մեզ լոյս ի Հայաստան աշխարհի»:

